

Розуміння можливостей та викликів, пов'язаних з VR, стає критично важливим для фахівців у різних галузях, оскільки ця технологія все глибше інтегрується в наше повсякденне життя та професійну діяльність.

Список використаних джерел:

1. 2024. *Official meta web site*. [Online] 9 1, 2024. <https://www.meta.com/>.
2. Jia, Ayah Hamad and Bochen. 2022. How Virtual Reality Technology Has Changed Our Lives: An Overview of the Current and Potential Applications and Limitations. [Online] 9 19, 2022. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC9517547/>.

СЕКЦІЯ XIII. ФІЛОЛОГІЯ ТА ЖУРНАЛІСТИКА

ЗВЕРТАННЯ У ТЕКСТАХ ПОВІСТЕЙ ГНАТА ХОТКЕВИЧА «ДОВБУШ» І «КАМІННА ДУША»

Семенюк Оксана Антонівна

кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Україна

Дослідження особливостей уживання звертань у художніх текстах зберігає свою актуальність у сучасному мовознавстві. Про це свідчать численні наукові розвідки М. Скаба, М. Скаб, С. Єрмоленко, Т. Сіроштан, О. Ципердюк, О. Межова та ін. Такі студії доповнюють відомості про специфіку ідіостилю письменника, про мовленнєвий етикет українців, дають змогу встановити загальні закономірності називання українцями адресата мовлення [4].

Мета статті – проаналізувати особливості звертань у текстах гуцульських повістей Гната Хоткевича «Камінна душа» та «Довбуш».

У повістях «Камінна душа» і «Довбуш» численні звертання засвідчено здебільшого у діалогах та полілогах. Зафіксовано як непоширені, так і поширені звертання. Непоширені звертання в аналізованих текстах виражені:

– іменниками у формі кличного відмінка: *газдо, отче, кумочку, браччіку, матушко, їмостичку, їгомостику, голубко, кумко, рибонько, діду, Юрчику, газдинько, легінику, бабцю, Дмитрику, Катеринко, Анничко, дедику, неню*, наприклад: *Я би з вами, **газдо**, охотно побалакав* [5]; *Ой, га, **браччіку!** Ліпше не йди* [5]; *Ци бисте, **діду**, не казали: та вибачей* [6]; *А газди виносили кокуци та обдаровували дітву, а дівчаткам давали до того ще й сіль лизати, приговорюючи: – Лижіт-ко, лижіт, **дівочки!*** [6];

– субстантивованими прикметниками: *мила, стара*: «*Чо-с, **мила**, заплакана?»* [6]; *Сідай, **мила**, на лавочку – Най ті зітну головочку* [6]; *Посувай си ти, **стара*** [6].

Поширені звертання в аналізованих художніх текстах мають структуру:

– іменник + іменник: *куме Мафтею, пане Месю, пане юнацій, пане ватажку, пане отамане*, наприклад: – **Пане отамане!** Йкіс люде дорогов кінно! [6]; *Пийте, куме Мафтею, пийте* [6]; *Йй шо ви, пане Месю?* [5];

– прикметник + іменник (для таких звертань характерний непрямий порядок слів): *сусідко файна, їгомостику любенький, Божі сусіди, люди добрі, Андрійчику солоденький, Катеринко люба*, як-от: *Ой, декувать, газдинько люба, шо сте мі дарували так файно* [6]; *Прошу, їгомостику любенький, ми у тім ані сине за ніхтем не винні* [6]; *Шо бануеш, Катеринко люба?* [6];

– присвійний займенник + іменник: *моя нене, моя мамко, голубко моя, моя ясонько, втіхо моя*, наприклад: *Ой не плач ти, моя нене, журов не вбивай си – лиш за щтури неділеньки мене сподівай си...* [6]; *Иди, голубко моя!* [6]; *Що тобі, моя ясонько, що тобі, золото?* [6];

– присвійний займенник + субстантивований прикметник: *любі мої, дорогі мої, мої славні, люба моя*, як-от: **Любі мої, дорогі мої...** Та за віщо ж то? [6]; «*Дитино моя, люба моя...*» – і більше нічого не говорив [6];

– присвійний займенник + іменник + прикметник: *мої сонічко їсненьке, моя газдине солодка, Катеринко ма (моя) солодка, газдинько ма солодка, Парасочко ма солодка*, наприклад: *Та устань же, устань, моє сонічко їснесеньке!* [6]; *Шо з тобов, Катеринко ма солодка?* [6].

У гуцульських повістях Г. Хоткевича засвідчено й поодинокі багатокомпонентні звертання. До складу таких звертань здебільшого входять кілька ад'єктивів, поєднаних сполучником сурядності, як-от: *Та вже, їгомостику любенький та годний, вислухайте* [6]; *Ой легінику мій ти медений та цукрений!.. Не казати би ми тут...* [6].

Крім сполучників, звертання в аналізованих текстах можуть містити частки, а також вигуки: *Ой мужу ж мій, приетелю ж мій!* [6]; *Ой, газди мої, слухайте, шо вам іскажу...* [5]; *Ой їмостечку, Біг би вас укрив від усекої прички!* [6].

За значенням звертання, ужиті в гуцульських повістях Гната Хоткевича, можна поділити на такі групи:

– власні назви, зокрема імена та прізвища людей: *Катеринко, Олексику, Юрку, Юрчику, Юрішку, Єленочко, Мухо, Міцько* (форми імені Марія), *Митрику, Анничко, Бідочинетко* (від прізвища Бідочуків) та ін.: *Знаю, Єленочко, самий бих так хтів* [5]; – *Ей ти, Мухо! А йди суда!* – *кликали, мов би яку сусідку* [6];

– загальні назви осіб за спорідненістю і свояцтвом: *дедю, дедуку,*

неню, нене, мамко, кумо, куме, кумко, кумочку, сину, доню, дитино, невісточко, наприклад: **Неню! Неню!** Шо нічо не говорите? [5]; А будьте-ко ласкаві, **кумочку**... [5]; Ви, **дєдю**, маєте робити своє, а я своє [6]. Найменування осіб за спорідненістю вживаються і в переносному значенні, виконуючи етикетну функцію. Так, до старших за віком жінок використовується звертання *неню*, до побратимів, ровесників чи ровесниць – *брате, браччіку* чи *сестричко* тощо, наприклад: *Та й шо ви, **неню**, хочіте від мене?* [6]; – *А бачили, **браччики**, ніж у Олекси у ремені?* [5];

– назви осіб за віком: *молодеку, дівко, легіню, легінику, дитино, юнацій*: *Хто ти такий, **легіню**?* [6]; – *Ой, не чіпай ліпше, **молодеку**!* [6];

– найменування осіб за родом занять, професійною діяльністю, соціальним станом та іншими схожими ознаками: *їмосте, їмостичку, єгомостику (їгомостику), отамане, ватажку, опришку, мандаторе, попе, попаде, вівчері, домарета, газдо, газдинько, багачику*: *А шо би, **єгомостику**, ми вас просили* [5]; *Так знаєте, **пане втамане**, шо моя дочка була в Космачі за отим Дзвінчуком Стефаном* [5];

– пестливі назви на зразок *любочко, любчику, голубко, голубчику, небого, бідашечко*, наприклад: **Любочко**... Скажіт – ци не ви му любасков? [5]; *А чкай-чкай, **небого**, шо то ти в пазуху сховала?* [6].

Оскільки для гуцульських повістей Гната Хоткевича властива стилізація мовлення персонажів під гуцульський діалект, яка досягається шляхом використання різнорівневих діалектних рис [3], для звертань характерні усічені форми імен, як-от: *Васи'* (Василю), *Оле'* (Олексо), *Ники'* (Никифоре), *Йва'*, *Мику'*, наприклад: *То всьо правда, лиш давайте си нап'ємо вба, **Оле'*** [5]; *Єк си маєте, **Йва'**?* [5]; *Ци дужі, **Мику'**?* [6]. Автор уживає також у звертанні форму імені *Адно* (Анно), що є результатом дисиміляції двох *нн*: *Єк днювали, **Адно**?* [6].

У формулах звертань трапляються лексичні й фонетичні діалектизми, наприклад: *молодеку* (*молодек* – ‘молода людина’¹; також спостерігаємо характерний для гуцульського діалекту перехід *а* в *е* після м'якого приголосного), *газдо* (*газда* – ‘господар’), *домарета* (від *домар* – ‘чоловік, який працює вдома; той, хто залишається на господарстві, господарює’; *домарета* має відтінок зневаги), *газдинько* (*газдия* – ‘господиня’), *легіню, легінику* (*легінь* – ‘юнак, парубок’), *їмосте, їмостечку*

¹ Тут і далі значення діалектизмів встановлено за допомогою словника [1; 2].

(їмость – ‘дружина священника, попадя’), єгомостику (єгомость – ‘священник, піп’), дедю, дедуку (дедьо – ‘батько’), неню (неня – ‘мати’) та ін.: – *Ей ви, домарета!* – вигукне нараз хто з чорних хлопців [6]; *Так мені мило у вас, їмостечку* [5]; – *Шо би-сте хтіли казати, дедю?* [5].

У повісті «Камінна душа» письменник уживає семантичний діалектизм *синку*, яким старші гуцули послуговуються, ласкаво звертаючись до значно молодшої за себе дівчини. Персонаж-гуцул згадує *синку* як звертання, яке він хотів би вжити до молодої дружини священника, але через її вище соціальне становище етикет не дозволяє це зробити: *Утсуда та утсуда, їмостечку, – з чотирьох усіх боків. Казав бих «синку», та не вільно* [6].

Г. Хоткевич відтворює в аналізованих творах таку характерну для мовленнєвого етикету гуцулів рису, як використання зменшено-пестливих форм у звертаннях: *Олексику, Єленочко, Дмитрику, Парасочко, Танасієчку, Юрчику, Юроньку, Андрійчику, Господоньку, легінику, дідочку, дедуку, кумцю, кумочку, єгомостику, їмостечку, сусідочко, людочки* та ін. Здрібнілі, пестливі форми субстантивів супроводжують означення, що виражають позитивну оцінку, доброзичливість, естетизм, шану, повагу до співрозмовника і викликають позитивні емоції, наприклад: – *Ой легінику мій ти медений та цукрений!* [6]; *Та вже, їгомостику любенький та годний, вислухайте цесу молодицу* [6]; *Та ци ви, Андрійчику солоденький, записегли від горівки, ци ек?* [6].

Прикметно, що такі звертання вживаються не лише до близьких, рідних, а й у спілкуванні з сусідами, офіційними особами, малознайомими людьми тощо. Див., наприклад, діалог ватажка опришків і гуцулки під час їхньої першої зустрічі: – *Видів, маєте шос, газдинько, до мене?* – *Ой, маю, маю, любчику солоденький, дав би Госпідь любенький не мати бирше* [6].

Отже, звертання у текстах гуцульських повістей Г. Хоткевича є різноманітними за структурою і семантикою. Функціонуючи здебільшого у діалогах і полілогах персонажів, вони відбивають особливості гуцульського діалекту й демонструють характерні для мовленнєвого етикету гуцулів риси.

Список використаних джерел:

1. Гуцульська діалектна лексика та фраземіка в українській художній мові. Словник : у 2 т. / відп. ред. В.В. Ґрещук. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2019. Т. 1. 584 с.
2. Гуцульська діалектна лексика та фраземіка в українській художній мові. Словник : у 2 т. / відп. ред. В.В. Ґрещук. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2020. Т. 2. 468 с.